

Chronica Galiciano-Voliniana
(*Chronica Romanoviciana*), edd. Dariusz
DĄBROWSKI – Adrian JUSUPOVIĆ,
adiuvantibus Irina JURJEWA –
Alexandro MAJOROW – Tatiana WIŁKUŁ,
Polska Akademia Umiejetności, Kraków –
Warszawa 2017 (= Monumenta
Poloniae Historica, Nova Series XVI)

CXXVII + 709 s., ISBN 978-83-7676-251-7

Kijevskaja letopis, ed. Irina S. JURJEVA,
Издательский Дом ЯСК, Moskva 2017

816 s., ISBN 978-5-9500226-6-1

Roku 2017 se dostalo kritického vydání dvěma staroruským letopisům, jež patří k nejdůležitějším dochovaným textům historiografie středověké Rusi: *Kyjevskému letopisu* z konce 12. století a *Haličsko-volyňskému letopisu*, zachycujícímu dějiny 13. století. Oba texty jsou si v řadě ohledů blízké a v dochovaných rukopisech na sebe bezprostředně navazují, avšak zatímco *Haličsko-volyňský letopis* vešel do širšího povědomí historiků jako cenný pramen k dějinám východní i střední Evropy ve 13. století, *Kyjevský letopis* zůstává textem známým takřka výlučně v kruzích mediévistů-rusistů. Přes nesporné historické i literární kvality byl jak *Kyjevský letopis*, tak *Haličsko-volyňský letopis* badatelům dosud dostupný v neuspokojivých, zastaralých edicích. Kritické edice obou památek, připravené s mimořádnou pečlivostí velmi erudovanými badateli, mají proto zásadní vědecký význam.

Kyjevský letopis, nejobširnější letopisný text středověké Rusi, navazuje chronologicky na *Pověst vremennych let* a mapuje události na Rusi v letech 1118–1200. Letopis má poměrně netradiční strukturu, neboť namísto striktního členění událostí na roky preferuje výklad podle panování jednotlivých panovníků na kyjevském stolci, díky čemuž mají některé pasáže blíže ke knižecím biografii či žánru gesta než k běžnému analistickému výkladu. Pro filology je *Kyjevský letopis* mimořádně zajímavý tím, že obsahuje řadu pasáží blízkých živé, mluvené řeči, která se od literárního jazyka výrazně lišila a v písemnictví středověké Rusi byla zachycena jen ve velmi omezené formě, takže ji historici jazyka poměrně obtížně rekonstruují. Moskevská lingvistka Irina Sergejevna Jurjeva zvolila jako základní text edice nejstarší dochovaný rukopis – Ipatjevský rukopis z počátku 15. století a doplnila jej různými doplněními Chlebnikovského rukopisu (16. století) a Pogodinského

rukopisu (17. století). Edici doprovodila paleografickou a graficko-ortografickou charakteristikou Ipatjevského rukopisu, dále studií o gramatických specifikách textu *Kyjevského letopisu* a soupisem biblických a liturgických citátů.

Na rozdíl od ryze filologické edice *Kyjevského letopisu* je edice *Haličsko-volyňského letopisu* dílem dvou polských historiků Dariusze Dąbrowského a Adriana Jusupoviče. Polští mediévisté si kladli velmi smělý cíl – nejen připravit kritickou edici svého pramene, ale také jej zasadit do co nejširšího kontextu textologického, historického, lingvistického a literárněvědného, v čemž jim byli nápomocni další spolupracovníci: Irina Jurjeva, jež analyzovala jazyk památky, kyjevská textoložka Tetiana Vilkul a petrohradský mediévista Alexandr Majorov. Již toto mezinárodní složení editorského týmu ukazuje, že *Haličsko-volyňský letopis* je památkou dalece se vymykající běžnému rámci národní historiografie a těší se po právu zájmu mediévistů mnoha zemí. V podstatě veškeré vědecké diskuse o letopise i Haličsko-volyňském knížectví od 19. století až do současnosti editoři s minuciózní precizností reflektují v obsáhrné úvodní studii i ve velmi bohatém poznámkovém aparátu.

Novátorským počinem editorů bylo rozhodnutí nepoužít jako základ vydání nejstarší dochovaný, tedy Ipatjevský rukopis (jak by to odpovídalo tradici etablované řady *Polnoje sobranije russkich letopisej*), nýbrž Chlebnikovský rukopis. Ten je sice mladší, avšak jako jediný zachoval zcela unikátní rys původního díla, totiž absenci členění textu podle let. Naproti tomu Ipatjevský rukopis zachycuje památku až po dosti drastickém redakčním zásahu zřejmě z konce 13. století, kdy byl text rozbit na jednotlivá léta a do původně celistvého textu tím byla vnesena řada nonsensů. Ipatjevský rukopis editoři zohlednili, stejně jako další dochované rukopisy, ve formě různocnění.

Záměr editorů však jde ještě dále: publikací chtějí principiálně změnit interpretaci památky v současné vědě. Odmítají totiž tradiční, ve vědě vžitý název *Haličsko-volyňský letopis* a zavádějí zcela nové označení *Kronika Romanovičů*. Jak již bylo výše naznačeno, vydávaný pramen nemá analistickou strukturu a principiálně opouští tradiční žánrové rámce staroruského letopisectví. Různí badatelé se v posledních letech pokoušeli pojmenovat specifickou žánru a historiografické metody užití v tomto textu různými způsoby. Dąbrowski s Jusupovičem jsou přesvědčeni, že *Haličsko-volyňský letopis* je ve skutečnosti dvorskou kronikou, mapující osudy několika generací haličsko-volyňské linie rodu Rurikovců, již podle prvního knížete Romana Mstislaviče označují jako rod Romanovičů.

Žánr kroniky, potažmo dvorské kroniky staroruské písemnictví neznalo a v interpretaci polských medievistů se odráží pevné přesvědčení o bezprostředním sepětí Romanových potomků, zejména jeho syna, věhlasného knížete Daniila Romanoviče, s rytířskou kulturou latinského Západu.

Pro českého čtenáře může být v této souvislosti zajímavé i traktování vztahu haličsko-volyňského knížete Daniila Romanoviče k Herbortovi z Fulštejna, jež se ostře liší od výkladu svého času předloženého Martinem Wihodou a akceptovaného dalšími českými medievisty. Střet mezi Dąbrowským a Wihodou vychází právě ze sporu o to, zda Daniil Romanovič byl skutečně plně obeznán s západní rytířskou kulturou, nebo zda i přes výrazné politické angažmá v Polsku, Uhrách, Rakousích a Čechách zůstávala mezi ním a střední Evropou jistá kulturní bariéra. Editorům slouží ke cti, že i když předkládají poměrně smělé interpretace a pouštějí se do různých polemik, svá tvrzení vždy opírají o velmi důkladnou znalost pramenů i literatury a korektně reflektují názory svých oponentů. Díky tomu čtenářům ponechávají dostatek prostoru, aby k dané problematice zaujali vlastní stanovisko.

Je otázkou, zda se podaří prolomit dosud takřka neochvějnou tradici mezinárodní vědy pracovat se staroruskými letopisy výlučně na základě ediční řady *Polnoje sobranije russkich letopisej*, nicméně s ohledem na kvalitu jak moskevské, tak varšavské edice se domnívám, že by se citování obou historiografických děl 12.–13. století podle těchto nových vydání měla stát pro medievisty závaznou normou.

JITKA KOMENDOVÁ

Pavel HRUBOŇ, *Incipity papežských listin a jejich význam pro papežskou diplomatiku. Strukturovaný rejstřík incipitů papežských listin z let 1378–1431 k edicím Acta summorum pontificum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia a Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, Ostravská univerzita, Ostrava 2017 (= Interpretationes, Series B 4)

222 s., ISBN 978-80-7464-970-7

Pavel Hruboň, jenž se soustavně zabývá pozdně středověkou papežskou diplomatikou zejména s ohledem na moravské prostředí, připravil další publikaci, která vychází z jeho badatelského

těžiště. Po společné knize s Richardem Psíkem, v níž se detailně věnovali kancelářským poznámkám (v případě tohoto materiálu jsou mimořádně hojné a informačně bohaté) na papežských písemnostech uložených v moravských archivech, nyní připravil práci poněkud jiného charakteru. Jedná se o specializovanou diplomatickou pomůcku určenou ke studiu papežských listin pozdního středověku. Konkrétně se zde zabývá jednou z částí listinného formuláře, arengou. Ta je v součastnosti asi nejvíce tematizovanou listinnou částí a její výpovědní hodnota je odkrývána v mnoha rovinách: ať pro poznání kancelářského provozu a kontextu celkového listinného formuláře, nebo pro výpověď v oblasti propagandy i vyjádření filozoficko-teologických myšlenek.

Kniha je příručkou rejstříkového charakteru, která se vztahuje k časově posledním dvěma dílům edice *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia*, respektive *Acta summorum pontificum Romanorum res gestas Bohemicas aevi praehussitici et hussitici illustrantia*; jejich editorem byl Jaroslav Eršil, pokrývají léta 1378–1431. Jde o písemnosti římských papežů Bonifáce XI., Innocence VII. a Řehoře XII., dokumenty avignonských papežů Klimenta VII. a Benedikta XIII., stejně jako o bohemikální materii obou pisánských papežů (Alexandra V. a Jana XXIII.), k čemuž přistupuje i několik písemností kostnického koncilu. Hlavním důvodem vzniku této knihy byla skutečnost, že žádný ze svazků MVB ani ASP nedisponuje rejstříky incipitů papežských listin, ba ani rejstříky areng, které jsou dnes již standardní součástí moderních edičních podniků. Pozdně středověká papežská listinná materie je již silně formalizována, rejstříky tudíž pomáhají proniknout do obsahových struktur bohemikálních písemností a jednotlivých typů papežských listin. Incipity papežských listin navíc běžně sloužily v tehdejší komunikaci s Římem jakožto referenční pomůcky, pomocí nichž bylo možné se odvolávat na určitou listinu nebo konkrétní typ. Kniha tak nabízí velký potenciál nejen pro badatele na poli papežské diplomatiky tohoto období, ale také pro zájemce, kteří budou chtít zkoumat vztahy českého církevního prostředí ke kurii v závislosti na typu jednotlivých papežských písemností.

Kniha se člení na dvě základní části. Tou první je takřka čtyřicetistránkový úvod, v němž autor seznamuje s koncepcí zpracování látky a jeho smyslem. Po něm následuje přiblížení struktury obou rejstříků – tedy rejstříku incipitů papežských listin a rejstříku areng. S posledně jmenovanou pomůckou souvisí i obsírnější seznámení